Streszczenie

Zgwałcenie jako przestępstwo z art. 197 Kodeksu karnego doczekało się już wielu opracowań. Jednakże brakuje wśród nich takich, które w sposób kompleksowy odnoszą się do aspektów prawnych, procesowych i kryminalistycznych prowadzenia tego typu spraw.

W ciągu ostatnich lat przestępczość seksualna stała się przedmiotem zainteresowania społecznego nie tylko w Polsce, ale także na całym świecie. Przede wszystkim przy przestępstwie zgwałcenia w pewnym uogólnieniu widoczny jest kontekst kulturowy, zaś podejście do przestępstw seksualnych w Polsce ma swoje źródło w tradycjach i normach kulturalno-obyczajowych. W tradycyjnym podejściu do przestępstwa zgwałcenia, kluczowe znaczenie w wielu sprawach nadaje się oporowi pokrzywdzonego jako uzewnętrznionemu sprzeciwowi wobec działań sprawcy. W procesie dowodzenia na tle przestępstwa zgwałcenia organy ścigania dążą do ujawnienia trzech kluczowych okoliczności:

1. wykazanie, iż doszło do naruszenia wolności seksualnej (usiłowanie/dokonanie obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych),
2. karygodny sposób działania sprawcy (przemoc, groźba bezprawna, podstęp),
3. opór ofiary.

Dopiero na przełomie lat 70. XX wieku ukazało się zupełnie inne podejście do zgwałcenia jako zjawiska społecznego, ujawniając tzw. zgwałcenia na randce, zgwałcenia w małżeństwie, zgwałcenia przy użyciu „tabletki gwałtu".

Celowość podjęcia tematu uzasadnia fakt, iż dotychczas zagadnienie przestępstwa zgwałcenia, chociaż odgrywa bardzo doniosłą rolę z punktu widzenia praktyki, nie doczekało się opracowań traktujących problem w sposób interdyscyplinarny. Potrzeba w takim kompleksowym podejściu wynika, przede wszystkim, ze złożoności omawianego tematu. Każde przestępstwo zgwałcenia jest unikatowe, jeśli chodzi o okoliczności jego popełnienia, osobę sprawcy, ofiarę i jej zachowanie się, stosunek łączący ofiarę i sprawcę czy też pozostawione na miejscu popełnienia przestępstwa ślady kryminalistyczne. W praktyce nie spotkamy takiego samego zgwałcenia, nawet gdy będziemy mieli do czynienia z gwałcicielem seryjnym. Należy zaznaczyć jednak, że materia ta, jeśli chodzi o pozycję monograficzne, była dotychczas rozpatrywana przeważnie na płaszczyźnie prawnokarnej, kryminologicznej i wiktymologicznej. Niestety, większość opracowań monograficznych o charakterze interdyscyplinarnym

odzwierciedla nieaktualny stan prawny. Brakuje również kompleksowego opracowania powiązanych aspektów prawno-karnych, procesowych i kryminalistycznych prowadzenia spraw o dany rodzaj przestępstw. To wszystko świadczy o aktualności i potrzebie opracowania zaznaczonego tematu.

Struktura pracy obejmuje wstęp, pięć rozdziałów i zakończenie. W każdym rozdziale zawarte są wyniki z przeprowadzonych badań empirycznych oraz przykłady z przeanalizowanych spraw.

Rozdział pierwszy zatytułowano „Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym". Posiłkując się dostępną literaturą przedmiotu, orzecznictwem sądów powszechnych, podejściem doktryny oraz wynikami badań własnych omówiono ustawowe znamiona przestępstwa oraz zagrożenie karą i środkami karnymi. W rozdziale tym dokonano również charakterystyki przestępstwa zgwałcenia pod względem socjologicznym, psychologicznym i historycznym. Podkreślając społeczne znaczenie przestępstwa zgwałcenia, poruszono aspekty związane z definicją zgwałceń odnosząc się do propozycji zmian ustawowych celem dostosowania prawa krajowego do standardów Konwencji Stambulskiej.

W kolejnym rozdziale pt. „Przestępstwo zgwałcenia aspekty prawno-procesowe" zaprezentowano aspekty procesowe prowadzenia spraw o dany rodzaj przestępstw. Szczególną uwagę zwrócono na kwestię zasadności zmiany trybu ścigania, status procesowy pokrzywdzonego, podejrzanego, przedstawicieli ustawowych pokrzywdzonego i opiekunów faktycznych.

Rozdział trzeci pt. „Zgwałcenie – aspekty kryminologiczne" rozpoczyna kryminologiczna charakterystyka przestępstwa zgwałcenia. Zaprezentowano kryminologiczne klasyfikację zgwałceń, a także przeanalizowano dynamikę danego przestępstwa w oparciu o dane udostępnione przez KGP i Ministerstwo Sprawiedliwości. Posługując się wynikami badań empirycznych scharakteryzowano poszczególne kryminologiczne typy zgwałceń, dokonano również systematyzacji okoliczności popełnienia tego rodzaju przestępstw.

Rozwijając jeden z centralnych aspektów niniejszej pracy – kwestie kryminalistyczne i dowodowe – w rozdziale czwartym „Metodyka prowadzenia spraw o przestępstwo zgwałcenia" zaprezentowano kryminalistyczną metodykę prowadzenia spraw o przestępstwo zgwałcenia. W pierwszej kolejności przedstawiono źródła pierwszych informacji o przestępstwie. Kolejno skupiono się na oględzinach miejsca zdarzenia, oględzinach i badaniu lekarskim pokrzywdzonego, omówiono sposób

przesłuchania pokrzywdzonego, opracowano zestaw pytań, jakie należy zadać w trakcie przesłuchania sądowego. Na koniec, w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań aktowych dokonano charakterystyki świadków występujących w tego typu sprawach jak również aspektów kryminalistycznych, organizacyjno-taktycznych związanych z ich przesłuchaniem.

Ostatni rozdział – „Ekspertyzy w sprawach o zgwałcenie". W rozdziale tym skoncentrowano się na poszczególnych ekspertyzach występujących w tego typu sprawach. W rozdziale tym przybliżono przedmiot i zakres, metodykę przeprowadzenia poszczególnych ekspertyz, m. in. sądowo-medycznej, psychologicznej, psychiatrycznej, seksuologicznej, wybranych rodzajów ekspertyz kryminalistycznych, w tym ekspertyzy z zakresu informatyki śledczej.

Zakończenie obejmuje wnioski końcowe związane z problematyką prawno-kryminalistyczną przestępstwa zgwałcenia oraz podsumowanie wyników badań. Pokazano realne możliwości zoptymalizowania kryminalistycznej metodyki prowadzenia tego typu spraw karnych.